

Vajda László

100 éve született Vajda József népzenekutató

Kiscserkész egyenruhában – 1930

Magnetofonról népdalokat jegyez le – 1975

Január 3-án délután Zalaegerszegen a Göcseji úti temetőben a családtagok mellett tanítványai, volt munkatársai, tisztelői emlékeztek meg Vajda József népzenekutató születésének 100. évfordulójáról. Aznap este Gellénházán a kultúrházban a róla elnevezett népdalkör tartott tiszteletére bensőséges hangulatú emlékestet. A következő héten a zalaegerszegi Lokálpatrióta Klub több mint száz érdeklődő részvételével tekintette meg a Magyar Televízió által 1999-ben készített *Szép Zalában születtem* című, Vajda Józsefről készült portréfilmet, és hallgatta a visszaemlékezőket. Hangulatos foglalkozás keretében idézték fel alakját, munkásságát. Minket, a Vajda család tagjait jóleső érzéssel töltött el mindez. Megerősített bennünket abban, hogy édesapánk életműve – a zalai népdalkincs feltárásában, közkinccsá tételében játszott szerepe és kiemelkedő kultúraszervező tevékenysége – bár életének közel 80 évéből csaknem hatvanat, szakmai pályafutása egészét Zalában töltötte, nemcsak helyi, hanem országos jelentőségű is.

1920. január 3-án született Mosonban (Moson és Magyaróvár csak 1939-ben egyesült). Ősei – 1720-ig sikerült azonosítani felmenőit – Mosontarcsán (ma: Andau, közel a magyar határhoz Burgenlandban) gazdálkodtak. Nagypapa, aki tanító volt, a XIX. század végén költözött Mosonba. Ő magyarosította a család nevét 1899-ben Weishapel-ről Vajdára. Édesapja kiskereskedő, édesanyja háztartásbeli, négyen voltak testvérek. Ő volt a legidősebb. Az elemi iskola öt osztályát helyben, a gimnázium négy évfolyamát Magyaróváron végezte kiváló eredménnyel. 1935-ben a Pápai Állami Tanítóképzőben folytatta tanulmányait, ahol 1940-ben szerzett kántortanítói képesítést.

Nevelésében, személyiségének, irányultságának alakításában a szélesebb családból többen is szerepet vállaltak. Édesapja, aki jól hegedült és zenekarban is játszott, ösztönözte zenetanulásra. Jó tanulmányi eredményeiben jelentős szerepe volt nagypapjának és ugyancsak pedagógus nagynénjeinek is. Az ő példájukat követve határozott a tanítói életpálya mellett. A gazdasági válság miatt elszegényedő családja mellett ők segítették, támogatták a tanítóképzőben Pápán is. Zeneiskolába Magyaróvárra járt, hegedülni tanult, majd a tanítóképzőben a kántori képesítés megszerzése érdekében zongorázni, orgonán játszani is kellett. Később szívesen tangóharmonikázott és számos népi hangszeren, többek között citerán játszott. A gimnáziumban és a képzőben a cserkész mozgalomban szerzett kiváló ifjúsági vezetői képességeket, kedvelte a természetjárást, a versenyszerű sportolást (tornában, atlétikában). Pápán ismerkedett meg jövőendő feleségével, a tanítónőképzőbe járó Marton Etelkával, akinek édesapja a Zalaszentgrót melletti Csáfordon tanított.

Szakmai, pedagógiai pályafutását az 1940–41-es tanévben pályázat útján Csáfordhoz közeli Zalanémetfaluban (ma: Ligetfalva) kezdte. 1941-től 1943-ig Lickóvadamoson, 1943 szeptemberétől – apósa, Marton Dénes halálát követően – feleségével együtt a csáfordi iskolához került. 1950 őszén Novára helyezték büntetésből, mert nem támogatta az iskolák államosítását. Itt a felső tagozaton tanárként, 1952-től igazgatóhelyetteseként dolgozott. 1961-ben elfogadta

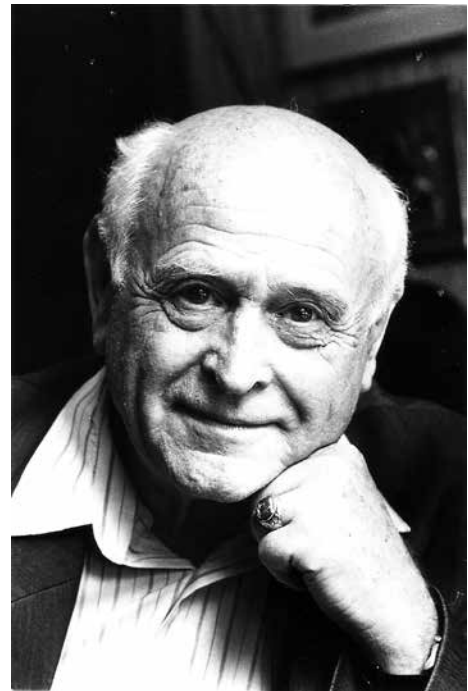

A zalaegerszegi Ruhagyár kórusával – 1975

a felkérést a Zalaegerszegen ezekben az években indított Liszt Ferenc ének-zene tagozatos iskola igazgatói teendőinek ellátására. 1972-ben a Kertvárosban épült új általános iskolával összevonásra került intézménye, ahol a továbbiakban nyugdíjazásáig a zenei tagozatot irányító igazgatóhelyettesként dolgozott. Oktatási-pedagógiai pályájának első szakaszai egybeestek az elemi iskola helyett bevezetett nyolcosztályos általános iskolai képzés indításával. A felső tagozaton való tanításhoz vállalta a továbbtanulást is. A Pécsi Állami Pedagógiai Főiskolán 1956-ban matematika-fizika, majd 1962-ben ének szakos általános iskolai tanári képesítést szerzett – munka mellett levelező tagozaton – kiváló eredménnyel.

A világháború viharaitól sem maradhatott távol. Korosztályának és képesítésének megfelelően 1941. október 11-én vonult be katonai szolgálatra, kiképzésre Zalaegerszegrre a 17. gyalogezred III. zászlóaljához. 1942-43 folyamán Nagykanizsán vett részt tartalékos tiszti kiképzésen. 1944 júniusában került ki a frontra a Keleti-Kárpátok térségében vívott védelmi harcokba. A nagy veszteségekkel járó visszavonulás közben Rozsnyó térségében 1945. január 22-én megsebesült. Egy akna széttroncsolta a bal lábát, ezért azt amputálni kellett. Hadikórházakkal a front elől fokozatosan nyugat felé szállították. 1945. május 3-án került amerikai fogságba Passauban, ahol énekkart szervezett fogoly társaiból, és gyakran orgonált az istentiszteleteken. 1945. október 11-én érkezett haza Csáfordra a családjához.

Munkája során kezdetektől érdeklődve fordult a falu kulturális élete, a népszokások, a népdalok, az azt művelő emberek felé. Már a Csáfordon töltött rövid idő alatt tanulóinak bevonásával gyűjteni kezdte a mondókákat, népi játékokat, dalokat. Ezzel

VAJDA JÓZSEF 1996-ban

Tangóharmonikával /1980/

A pákai dalostalálkozó zsűrielnökéként /1988/

összefüggő tevékenysége Nován teljesedett ki, ahol 1951-től megkezdte Göcsej népdalkincsének addig csak kis mértékben feltárt gyűjtését. Ehhez ösztönzést kapott a Magyar Tudományos Akadémia Népzenekutató Csoportjától. 1953-ban egyhónapos népzene gyűjtőknek szervezett országos továbbképzésen egészítette ki szakmai ismereteit az addig autodidakta módon, de elismerten jó színvonalon végzett munkájához. Néhány évig csak Nován, majd a környékbeli falvakban, a Cserta mentén dolgozott. 1961 után Zalaegerszegre kerülve kutatási területe kiterjedt a város környéki falvakra, majd a megye egész területére.

Gyűjtőmunkájának eredményeit rendszerezte, és kiadásra előkészítette. Az általa gyűjtött népdalok legszebbjei bekerültek a Magyar Népzene Tára kötetibe. Az első – 136 göcseji népdalt tartalmazó – önálló kötete 1959-ben jelent meg *Cserta partján* címmel. Az 1970-es évek elején az egyre izmosodó „Röpülj Páva”-körök, iskolai énekkarok és felnőtt kórusok igényeinek kielégítésére 1973-ban készült el *A zalai zöld erdőben* című könyve, amely tartalom és zenei sajátosságok szerint csoportosított 115 népdalt tartalmazott. A Zalai Gyűjtemény 10. száma önálló kötetként *Hallottad-e hírt Zalaegerszegnek? – 333 zalai népdal* címmel 1978-ban jelent meg. Ebben részletes elemzést ad a zalai népzeneről, beépítve más korábbi (Vikár Béla, Kodály Zoltán stb.) és kortárs zalai gyűjtők (Olsvai Imre, Horváth Károly stb.) munkáit is. A kiadvány országos elismerést váltott ki, a népdalkörvezetők alapvető kézikönyve lett.

A megyei népzenei szakbizottság tagjaként fontosnak tartotta, hogy szakmai segítséget nyújtson a népdalkörök vezetőinek. *Édesanyám rózsafája* című 1981-ben megjelent könyve 40 népdalcsoportot ajánl a zalai és a szomszédos megyék népdalaiból a csoportok számára. *Új hold, fényes nap. Zalai népi mondókák és gyermekjátékok* című összeállítását 1988-ban ajánlotta mindazoknak, akiknek a zenei néphagyomány ápolása szívügyük. *„Fekete föld termi a jó búzát... – Badacsonyi Lajos élete és zenei kincse* című kötete a megyében közismert és szeretett népi énekes, fafaragó és hangszerkészítő, a Népművészet mestere titulus tulajdonosa zenei monográfiája 1995-ben készült el.

Példa értékű és kiemelkedő jelentőségű volt a mindenkori munka- és lakóhelyén a kulturális élet megszervezésében, színvonalának emelésében végzett tevékenysége. Szinte valamennyi iskolában, ahol tanított, színjátszó csoportok, énekkarok, citera-zenekar segítette a népzenei hagyományok ápolását. Országos híró lett 1952-ben az általa létrehozott novai „Göcseji Népi Együttes”, majd pávakör. A *Göcseji lakodalmás* című összeállításával a megye és a Nyugat-Dunántúl számos településén szerepeltek nagy sikerrel. Rádió- majd televízió-felvételek sora örökölte meg jól felkészített csoportjainak előadását. Zalaegerszegen, iskolájának a kórusa és zenekara mellett, munkahelyi énekkarok művészeti vezetője is volt. Ezek közül legjelentősebb a Ruhagyár kórusa. Mellette vezényelte a honvédség férfikarát, az ipari szakmunkásképző ifjúsági kórusát is. Közreműködött a bentlakásos pártiskolai csoportok zenei képzésében is: a mozgalmi dalok mellett jutott idő a zalai népdalok tanulására is.

Az 1970-es évektől megyei felkérésre felügyelte, patronálta a pávakörök, népdalkörök munkáját.

Részt vett különböző zenei rendezvények szervezésében. Országszerte zsűrizett, minősített, ismeretterjesztő előadásokat tartott a népzeneről, népszokásokról. Kapcsolatot tartott elsősorban a Vas és Somogy megyei népzenei szakemberekkel. Közreműködött a Kórusok Országos Tanácsa népzenei szakbizottságának munkájában, állandó résztvevője volt a megyei és regionális találkozóknak (Dél-Dunántúli Népművészeti Hetek, Novai Dalostalálkozók, Pákai Folklór Fesztivál stb.). Szerkesztőként közreműködött 1988-ban a „Daloló, muzsikáló tájak”-sorozatban megjelent *Szép Zalában születtem Magyar népzene Zalából* című nagylemeznek is.

A novai iskola avatásán 2001-ben (a képen látható személyek: gyermekei párjaikkal és testvére)

Pozitív tulajdonságai, személyiségének kedvező sajátosságai is segítették sikeressé és hatékonyá tenni működését minden területen. Munkáját szorgalom, kitartás, hivatásszeretet, magasfokú elkötelezettség jellemezte. Embersége, kiváló kapcsolatteremtő képessége eredményezte, hogy tanítványaival, azok szüleivel, a népdalgyűjtés során a legkülönbözőbb emberekkel hamar bensőséges viszonyt tudott kialakítani. Önzetlen segítőkészség, jó kollegiális kapcsolatok jellemezték. Pontos és következetes volt. Ez tette lehetővé, hogy kötelező tennivalóin kívül a rengeteg önként vállalt feladatát is teljesíteni tudta.

Minket, a gyermekeit is tanította. Milyenek láttuk mi tanítás közben? Szigorúság, következetesség, igényesség, alapos és mély tudást biztosító, a pedagógia sok-sok eszközét felsorakoztató munka jellemezte, ugyanakkor vidámság, jó hangulat volt óráin. Az érdeklődést felkeltő és folyamatosan megtartó módszerekkel dolgozott. Dr. Petánovics Katalin néprajzkutató is tanítványa volt Nován. Így emlékezik meg róla: „...négy évig tanította osztályunkat matematikára, énekre, de mindenképp előbb emberségre, hazaszeretetre és helytállásra. Háborúban elvesztett fél lába ellenére tetterős, mozgékony ember volt, [...] s életet hozott az iskolába, a faluközösségbe”.

A biztos, szilárd családi háttér, amelyet az 1943 augusztusában kötött házassággal édesanyánkkal megteremtettek, sokat jelentett e rendkívül szerteágazó tevékenység sikeres elvégzésében. Önéletírásában így ír erről: „Nagyon sokat köszönhetek feleségemnek, aki a gyermekek nevelésének terhére nagy részben levette vállamról, hogy a népzene gyűjtést és a népművelési munkát alaposan végezhessem”. Házasságukból öt gyermek született, valamennyien felsőfokú végzettséggel az oktatás és a kultúra területein dolgoztak.

Még megérhette 9 unokája felnőtté válását is. Az utóbbi időben évente tartunk nagy családi összejövetelt, „Vajda-találkozót”, ahol a már 21 dédunokával kiegészült „szűk” család közel 50 főre gyarapodó összetartó közössége örül egymásnak, emlékezik meg elődeiről. E találkozók vidám légkörében ott érezzük magunkon szüleink elégedett tekintetét is.

Élete során számos elismerésben, kitüntetésben részesült. Talán szerencsésnek tekinthető, hogy a népi kultúra feltárása, megőrzése, területén végzett munka minden korszakban találkozott az aktuális hatalom támogatásával, kedvező megítélésével, még az 1950-es évek első felében is. Kétszer kapta meg az Oktatásügy Kiváló Dolgozója és a Szocialista Kultúráért kitüntetését. Tulajdonosa lett a Kodály emléké-

remnek, a Kiváló Népművelő címnek. Megkapta a zalaegerszegi Pro Urbe és Zala megye Alkotói Díját. Halála előtt két évvel 1996-ban Zalaegerszeg díszpolgárává is választották.

Halála (1998. március 16.) után a család hozzájárulásával felvette nevét a Gellénházi Népdalkör és a novai általános iskola. A zalaegerszegi Liszt Ferenc Általános Iskolában tantermet, évenként megrendezett népdalversenyt neveztek el róla. Ezen iskola alapítványának támogatásával két kiadványt is közreadott 2009-ben, amelyek gyűjtésének egy részét *Szülőföldem daloskönyve*, illetve népdalfeldolgozásait *Vadkörtefa fehéret virágozik* címmel tartalmazza.

A család döntése alapján gazdag zenei hagyatéka (hangfelvételek, kották) a Hagymányok Házához került, ahol digitalizálták. Személyes iratait, dokumentumait, gazdag levelezési anyagát, munkásságát dokumentáló fényképeket, albumokat, háborús emlékeket, elismeréseket a Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltárának adtuk át megőrzésre, tudományos kutatásra.

1996-ban a „Hűség és a próbatétel ideje. *Pedagóguspályák emlékezete* című kiadvány-

ban megjelent *Visszapillantás* című írásában a következőképpen értékeli elvégzett munkáját: „Sokszor majdnem megkönnyeztem, mikor láttam, milyen lelkesen, ízesen énekelnek népdalversenyeken, iskolai műsorban. A szemük csillogása, az átélt előadás azt az érzést váltotta ki belőlem, hogy nem hiába gyűjtöttem, tanítottam a szép zalai népdalokat. Sok emberrel kerültem kapcsolatba munkám révén, de mindenkitől csak őszinte barátságot, szeretetet kaptam. A munkásságom nem munka volt számomra, hanem öröm és szenvedély.”

A centenáriumi év eseményeinek még nincs vége. Tavasszal több, édesapánk számára kedves népdalkör is szervez megemlékező összejövetelt, találkozót. A rendezők szívesen hívnak bennünket, mi örömmel veszünk részt az emlékezésben, a hagyaték ápolásában. Arany János örök érvényű sorai, úgy gondolom, Vajda József népzenekutatóra is igazak:

„Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élete kincsét, ámbár napja múlt,
Hanem...nőttön nő tiszta fénye
Amint időben, térben távozik...”

SÍREMLÉKE / Németh János keramikumművész domborművével /

